

Kritické myslenie

Božie slovo:

Gn 3,1 Naozaj povedal Boh: „Nesmiete jesť z nijakého rajského stromu?“

Lk 21,8 Dajte si pozor, aby vás nezviedli. Lebo prídu mnohí a v mojom mene budú hovoriť: "To som ja" a: "Ten čas je už blízko." Nechodte za nimi!

Múd 1,11 Chráňte že sa neužitočného reptania, uchráňte si jazyk od ohovárok, lebo ani tajná reč neuniká trestu: ústa, ktoré klamú, zabíjajú dušu.

Posolstvo Svätého Otca Františka k 52. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov

Drahí bratia a sestry, ľudská schopnosť komunikovať predstavuje v Božom pláne podstatný spôsob, ako prežívať spoločnosť. Ľudská bytosť, stvorená na obraz a podobu Stvoriteľa, je schopná vyjadrovať, čo je pravdivé, dobré a pekné, a navzájom sa o to s druhými deliť. Je schopná hovoriť o svojej skúsenosti i o svete, a tak vytvárať historickú pamäť a chápať udalosti. Ak sa však človek nechá viesť len svojou pýchou a egoizmom, môže sa stať, že svoju schopnosť komunikovať zneužije, ako to na počiatku ukazujú biblické príbehy o Kainovi a Ábelovi a o babylonskej veži (porov. Gn 4, 1 – 16; 11, 1 – 9). Prekrúcanie pravdy je typickým znakom takéhoto zneužívania, či už sa prejavuje na individuálnej, alebo kolektívnej úrovni. Naopak, vernosť Božej logike komunikácie vytvára priestor na prejavenie vlastnej zodpovednosti pri hľadaní pravdy a budovaní dobra. V kontexte čoraz rýchlejšej komunikácie a v rámci digitálneho systému pozorujeme fenomén „falošných správ“, tzv. „fake news“. Tento fenomén nás vyzýva na zamyslenie a pre mňa sa stal podnetom, aby som toto posolstvo venoval téme pravdy, ako to už viackrát urobili moji predchodcovia, počnúc Pavlom VI. (porov. Posolstvo 1972, Spoločenské komunikačné prostriedky v službe pravde). Chcel by som tým ponúknuť svoj príspevok k spoločnej snahe zabrániť šíreniu falošných správ a k znovuobjaveniu dôstojnosti žurnalistickej profesie, a tiež pripomenúť osobnú zodpovednosť každého z nás za odovzdávanie pravdy.

Čo je kritické myslenie?

Kritické myslenie je schopnosť nezávisle a racionálne hodnotiť informácie a argumenty. Je to dôležitá zručnosť, ktorá nám umožňuje preskúmať rôzne perspektívy a rozhodovať na základe faktu a dôkazov, a nie na základe predsudkov alebo emocionálneho zaujatia.

Existujú rôzne metódy a techniky, ktoré podporujú kritické myslenie. Medzi najdôležitejšie patrí kladenie otázok, vyhodnocovanie dôkazov, identifikovanie predpokladov a predpokladov, rozpoznávanie falzifikácie, rozlišovanie medzi faktami a názormi a porovnávanie a kontrastovanie rôznych perspektív.

Metódy a techniky, ktoré podporujú kritické myslenie

1. Kladenie otázok

Kritické myslenie vyžaduje pýtanie sa, čo je správne, čo je dôležité a ako to funguje. Kladenie otázok pomáha identifikovať predpoklady, nedostatky, rozdiely a chyby. Napríklad, ak sa snažíte posúdiť hodnotu určitého argumentu, môžete sa opýtať otázky ako: “Ako toto tvrdenie dokazuje alebo nepodporuje moje stanovisko?”, “Aké sú dôvody pre tento argument?” alebo “Aké sú dôsledky tohto tvrdenia?”.

2. Vyhodnocovanie dôkazov

Kritické myslenie vyžaduje schopnosť hodnotiť dôkazy na základe ich relevancie, spoľahlivosti a dôveryhodnosti. To znamená, že musíte byť schopní rozpoznať fakty od názorov a zvážiť, ako relevantné sú pre danú tému.

3. Identifikovanie predpokladov a predpokladov

Predpoklady a predpoklady sú implicitné predpoklady o svete, ktoré ovplyvňujú naše rozhodnutia a vnímanie. Kritické myslenie zahŕňa schopnosť identifikovať a skúmať tieto implicitné predpoklady a predpoklady, aby sme sa mohli lepšie porozumieť svojim presvedčeniam a zaujatostiam.

4. Rozpoznávanie falzifikácie

Falzifikácia sa týka schopnosti rozpoznať nepravdivé alebo mätúce tvrdenia. Kritické myslenie zahŕňa schopnosť rozpoznať, keď niečo nie je správne alebo nie je podložené dostatočnými dôkazmi.

5. Rozlišovanie medzi faktami a názormi

Kritické myslenie zahŕňa schopnosť rozlišovať medzi faktami a názormi. Fakty sú objektívne a overiteľné, zatiaľ čo názory sú subjektívne a založené na osobných presvedčeniach a hodnotách.

6. Porovnávanie a kontrastovanie rôznych perspektív

Kritické myslenie zahŕňa schopnosť vidieť a porovnávať rôzne perspektívy na tému. To môže pomôcť pri pochopení zložitých problémov a rozhodovaní na základe viacerých faktorov.

Pokračovanie posolstva pápeža Františka

Neprestajná kontaminácia klamstvami napokon zatemní vnútro človeka. Stojí za pozornosť, čo o tom píše Dostojevskij: „Ten, kto sám seba klame a svoju vlastnú lož počúva, dostáva sa do takého stavu, že už nerozlišuje nijakú pravdu ani v sebe, ani okolo seba a v dôsledku toho prestáva cítiť úctu k sebe i k ostatným. Keďže si nikoho neváža, prestáva ľúbiť, a aby sa z nedostatku lásky dajako zamestnal a zabavil, oddáva sa vášňam a hrubým rozkošiam, až dôjde vo svojich nerestiach do úplnej zhovädenosti, a to všetko v dôsledku ustavičného klamania ľudí a seba“ (Bratia Karamazovci II, 2, slov. prekl. s. 57). Ako sa tomu brániť? Najradikálnejším liekom na vírus klamstva je nechať sa očistiť pravdou. V kresťanskom pohľade totiž pravda nie je len konceptuálnou realitou týkajúcou sa súdov o veciach, ktoré sú buď pravdivé alebo nepravdivé. Pravda neznamena len vyjasňovanie toho, čo je zahalené tmou, „odhaľovanie reality“, ako to

naznačuje starogrécky termín aletheia (odvodený z a-lethés, „nie skryté“). Pravda má čo do činenia aj s vnútorným životom. V Biblii má tiež význam podpory, pevnosti, dôvery, ako to napovedá koreň ‘aman, z ktorého pochádza aj liturgické „amen“. Pravda je to, na čom možno stavať, aby sme nepadli.

V tomto vzťahovom zmysle je jediným skutočne vierohodným a hodným dôvery, s kým možno počítať – teda jediným „pravdivým“ – živý Boh. Preto mohol Ježiš povedať: „Ja som pravda“ (Jn 14, 6). Človek teda odhaľuje pravdu zakaždým znova, keď ju zakúša v sebe samom ako vernosť a vierohodnosť toho, kto ho miluje. Iba to oslobodzuje človeka: „Pravda vás vyslobodí“ (Jn 8, 32). Oslobodenie z klamstva a hľadanie vzťahu: hľa dve prísady, ktoré nemôžu chýbať, ak majú byť naše slová a gestá pravdivé, autentické, dôveryhodné. Ak chceme spoznať pravdu, musíme vedieť rozlišovať medzi tým, čo prospeje spoločenstvu a dobru, a čo, naopak, vedie k izolácii, rozdeleniu a rozporom. Pravdu teda neuchopí ten, kto ju považuje za niečo vonkajšie a neosobné; pravda totiž vyviera zo slobodných vzťahov medzi osobami, zo vzájomného počúvania. Navyše pravdu nemožno prestať hľadať, pretože všade sa môže ukradnúť niečo falošné, aj keď hovoríme pravdivé veci. Bezchybná argumentácia sa síce môže zakladať na nepopierateľných faktoch, no ak je použitá na zranenie a diskreditáciu nejakej osoby v očiach druhých, nie je pravdivá, hoci by sa takou aj javila. Pravdivé výpovede môžeme poznať po ovocí: teda podľa toho, či vyvolávajú polemiku, rozdelenie, rezignáciu, alebo vedú k svedomitému a zrelému zamysleniu, ku konštruktívnemu dialógu a k užitočnej činnosti.

Príklady nekritického myslenia

- Nedostatočné overovanie informácií a zdieľanie neoverených informácií na sociálnych sieťach.
- Podliehanie stereotypom a predsudkom bez skutočného porozumenia situácii.
- Neochota počúvať názory a perspektívy iných a zatváranie sa do vlastného presvedčenia.
- Prijímanie rozhodnutí na základe emócií a zaujatosti namiesto faktov a dôkazov.

Otázky

- Som ochotný diskutovať aj o kontroverzných témach s pokojom?
- Z akých zdrojov čerpám informácie?
- Ako si overujem si zdroje informácií?
- Kedy som naposledy bol ochotný zmeniť na niečo názor?

Myšlienka na záver

Ak ostanete v mojom slove, budete naozaj mojimi učeníkmi, poznáte pravdu a pravda vás vyslobodí. Ježiš Kristu, cca 32 A.D

Modlitba

Pane urob nás nástrojom svojho pokoja.

Daj, aby sme spoznali zlo vkrádajúce sa do komunikácie, ktorá nevytvára spoločenstvo.

Daj, aby sme boli schopní zbaviť naše súdy jedovatosti.

Pomôž nám hovoriť o druhých ako o bratoch a sestrách.

Ty si verný a hodný dôvery; daj, aby naše slová boli semenami dobra pre svet:

Daj, nech vieme počúvať tam, kde vládne hlučná vrava;

Daj, nech vieme podnecovať k harmónii tam, kde vládne chaos;

Daj, nech vnášame jasnosť tam, kde vládne viacznačnosť;

Daj nech prinášame vzájomné spolunažívanie tam, kde existuje vylúčenie;

Daj, nech užívame striedmosť tam, kde vládne baženie po senzáciách;

Daj, nech kladieme skutočné otázky tam, kde vládne povrchnosť;

Daj, nech vzbudzujeme dôveru tam, kde existujú predsudky;

Daj, nech vnášame úctu tam, kde vládne agresivita;

Daj, nech prinášame pravdu tam, kde vládne klamstvo.

Amen.

Niečo na prečítanie

- Pápež František – Posolstvo Svätého Otca Františka k 52. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov
- Thomas E. Heinzen a Scott O. Lilienfeld – Kúň, ktorý umel počítať
- Ján Markoš – Síla rozumu v bláznivej dobe